NORAKSTS

Lieta Nr.A420547010
SKA – 74/2013

SPRIEDUMS

Rīgā 2013.gada 11.janvārī

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesas sēdes priekšsēdētāja senatore I.Skultāne
senatore J.Briede
senators J.Neimanis

piedaloties pieteicējai *V.K.* un
atbildētājas Latvijas Republikas pusē pieaicinātās iestādes Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvei *A.M.*,

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz *V.K.* pieteikumu par pienākuma uzlikšanu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai izmaksāt *V.K.* apdrošināšanas atlīdzību par darbspēju zaudējumu un materiālos zaudējumus, sakarā ar *V.K.* kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 29.maija spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – aģentūra) 2010.gada 21.janvāra lēmumu Nr.09-5/NA/888 atstāts negrozīts zemākas iestādes lēmums par atteikumu izmaksāt apdrošināšanas atlīdzību sakarā ar darbspēju zaudējumu pieteicējai *V.K.* Lēmums pamatots ar apstākli, ka pieteicēja ir valsts vecuma pensijas saņēmēja un pensijas apmērs pārsniedz atlīdzības par darbspēju zaudējumu apmēru.

Pieteicēja aģentūras lēmumu pārsūdzēja.

[2] Administratīvā rajona tiesa ar 2011.gada 7.janvāra spriedumu pieteikumu noraidīja, pamatojoties arī uz tālāk minētajiem argumentiem.

[2.1] No likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 17.panta pirmās daļas secināms, ka pieteicējai ir tiesības saņemt likuma 14.pantā noteikto atlīdzību par darbspēju zaudējumu (turpmāk – atlīdzība).

Atbilstoši minētā likuma 20.panta otrajai daļai pieteicējai radās tiesības saņemt atlīdzību no 2009.gada 26.novembra, kad viņai tika noteikts darbspēju zaudējums.

[2.2] Pieteicējai tika aprēķināta atlīdzība Ls 437,77 un piešķirta vecuma pensija Ls 559,90. Secināms, ka piešķirtās vecuma pensijas apmērs ir lielāks nekā aprēķinātā atlīdzība. Minētais kopsakarā ar likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devītās daļas 2.punktu norāda, ka atlīdzība pieteicējai nav izmaksājama.

Nav pamatota pieteicējas vēlme saņemt vienlaikus atlīdzību un vecuma pensiju, jo vecuma pensijas un atlīdzības izmaksas mērķis ir vienāds, proti, kompensēt personai darbspēju zudumu. Vecuma pensijas izmaksas gadījumā tiek pieņemts, ka persona darbspējas ir zaudējusi pilnībā, bet darbspējas zaudējuma gadījumā tiek noteikts procentuāls darbspēju samazinājums. No Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas izziņas izriet, ka pieteicēja zaudējusi 50 procentus no darbspējas. Izmaksājot vienlaikus vecuma pensiju un atlīdzību, valsts kompensētu pieteicējai darbspēju zaudējumu 150 procentu apmērā.

[3] Izskatot lietu sakarā ar pieteicējas apelācijas sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa ar 2012.gada 29.maija spriedumu pieteikumu noraidīja. Apgabaltiesa pievienojās pirmās instances tiesas sprieduma motivācijai, vienlaikus norādot, ka lietā pārbaudāms, vai ir pamatots iestādes atteikums izmaksāt atlīdzību. Apgabaltiesa papildus atbildēja uz apelācijas sūdzības apsvērumiem ar tālāk minētajiem argumentiem.

[3.1] No 2009.gada 1.jūlija stājās spēkā grozījumi gan likumā „Par valsts pensijām", gan likumā „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām", kas regulē pensiju un citu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu piešķiršanu un izmaksu. Tostarp, likuma „Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 30.punkts noteic, ka personām, kurām vecuma pensija piešķirta priekšlaicīgi no 2009.gada 1.jūlija, līdz šā likuma 11.panta pirmajā daļā noteiktā vecuma sasniegšanai pensijas izmaksas apmērs ir 50 procenti no piešķirtās vecuma pensijas.

No likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" pārejas noteikumu 13.punkta izriet, ka likuma 20.panta devītās daļas 2.punkta

nosacījums nav attiecināms uz vecuma pensiju saņēmējiem, kuriem gan vecuma pensija, gan atlīdzība piešķirta līdz 2009.gada 30.jūnijam.

[3.2] No lietas materiāliem konstatējams, ka pieteicējas vecuma pensija pieprasīta un piešķirta pēc 2009.gada 1.jūlija, lēmums par darbspēju zaudējuma noteikšanu un lēmums par atlīdzības piešķiršanu attiecībā uz pieteicēju tika pieņemts pēc 2009.gada 1.jūlija. Līdz ar to uz pieteicēju attiecas gan likuma „Par valsts pensijām" pārejas noteikumu tiesību norma par priekšlaicīgi piešķirtās pensijas izmaksu 50% apmērā, gan likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devītās daļas 2.punkts, kas ierobežo tiesības vienlaikus saņemt vecuma pensiju un atlīdzību, ja piešķirtās vecuma pensijas apmērs pārsniedz piešķirtās atlīdzības apmēru.

Nepamatots ir pieteicējas viedoklis, ka viņai piešķirtās pensijas apmērs no 2009.gada 12.augusta ir Ls 279,95, jo pārsūdzētajā lēmumā, kas pamatots ar likuma „Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 30.punktu, norādīts, ka pieteicējai piešķirtās pensijas apmērs ir Ls 559,90.

Pieteicējai aprēķinātās atlīdzības apmērs ir mazāks par piešķirtās pensijas apmēru.

Izskatāmajā gadījumā nav nozīmes tam, ka pieteicēja pēc vecuma pensijas piešķiršanas to nesaņēma tādēļ, ka viņa bija pieprasījusi un saņēma bezdarbnieka pabalstu. Konkrētā strīda izlemšanai ir svarīgs pensijas piešķiršanas brīdis un piešķirtās pensijas apmērs, kā arī atlīdzības piešķiršanas brīdis un tās apmērs.

[3.3] Satversmes tiesa lietā Nr.2010-17-01 atzina, ka labumus, kurus sabiedrība gūst no pasākumu kopuma, kas vērsts uz sociālā budžeta izmaksu konsolidāciju un izlietošanas optimizāciju, ir lielāks nekā attiecīgajām personām noteiktais ierobežojums.

[3.4] Likumdevējs nav paredzējis iespēju saņemt vecuma pensiju 50 procentu apmērā un atlīdzību 50 procentu apmērā līdz brīdim, kad vecuma pensija tiek izmaksāta pilnā apmērā.

[4] Par apgabaltiesas spriedumu kasācijas sūdzību iesniedza pieteicēja, norādot tālāk minētos apsvērumus.

[4.1] Pēc nelaimes gadījuma darbā pieteicējai bija tiesības saņemt apdrošināšanas atlīdzību par zaudētajām darbspējām. Viņai radās pārliecība, ka viņa saņems sociālās garantijas līdzīgi kā citas tobrīd līdzīgā situācijā esošas personas. Tiesas skaidrojums, ka svarīgs ir pensijas piešķiršanas brīdis, nevis nelaimes gadījuma notikuma brīdis, ir nepareizs, jo, šādi interpretējot likumu, pieteicējai tiek atņemtas tiesības saņemt apdrošināšanas atlīdzību. Nav ievērots Administratīvā procesa likuma 5. un 10.pants.

[4.2] Tiesa nepamatoti apgalvo, ka priekšlaicīgi piešķirtā pensija, kuras apmērs ir Ls 279,95, ir lielāka par piešķirto atlīdzību Ls 437,71, no kuras nodokļus neietur. Satversmes tiesas spriedumā apskatītais gadījums nav līdzīgs izskatāmajam gadījumam.

[4.3] Personām, kurām piešķirta atlīdzība, ir radusies tiesiskā paļāvība, ka varēs šo atlīdzību saņemt neatkarīgi no tā, vai persona saņem bezdarbnieka pabalstu.

[4.4] Tiesa ir nepareizi interpretējusi likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devītās daļas 2.punktu.

[5] Par pieteicējas kasācijas sūdzību aģentūra iesniedza paskaidrojumus, norādot, ka kasācijas sūdzība nav pamatota.

[6] Senāta tiesas sēdē pieteicēja uzturēja kasācijas sūdzību, bet aģentūras pārstāve to neatzina.

Motīvu daļa

[7] Apgabaltiesa pareizi noteikusi, ka strīds šajā lietā ir par to, vai aģentūra pamatoti atteicās izmaksāt pieteicējai atlīdzību.

Laikā, kad pieteicējai tika noteikts darbspēju zaudējums un pieteicēja vērsās aģentūrā ar iesniegumu par atlīdzības piešķiršanu, spēkā jau bija likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devītās daļas redakcija, atbilstoši kurai, ja personai piešķirta vecuma pensija, atlīdzību neizmaksā, ja piešķirtās pensijas apmērs ir vienāds ar atlīdzības apmēru vai to pārsniedz (2.punkts), vai izmaksā starpību starp atlīdzības un pensijas apmēru, ja piešķirtās pensijas apmērs nesasniedz atlīdzības apmēru (1.punkts).

Tādējādi, lemjot par to, vai pieteicējai atlīdzība izmaksājama, bija jānoskaidro pieteicējas vecuma pensijas apmērs un tas jāsalīdzina ar piešķirto atlīdzību Ls 437,77.

[8] Konkrētajā lietā, kā secināms no apgabaltiesas sprieduma un kasācijas sūdzības, strīds ir par likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devītajā daļā ietverto vārdu *piešķirtā pensija* tulkojumu.

Apgabaltiesa un aģentūra uzskata, ka vērā ņemama pieteicējai aprēķinātā vecuma pensija pilnā apmērā Ls 559,89, jo arī, izmantojot tiesības uz priekšlaicīgu pensionēšanos, pensija personai tiek *piešķirta* pilnā apmērā, bet *izmaksāta* 50 procentu apmērā no piešķirtās pensijas.

Savukārt pieteicēja uzskata, ka vērā ņemama priekšlaicīgas pensionēšanās gadījumā *izmaksātā* vecuma pensija Ls 279,95, kas ir mazāk nekā aprēķinātā atlīdzība.

Senāts tālāk norādīto argumentu dēļ atzīst par nepareizu apgabaltiesas viedokli.

[9] Likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devītajā daļā ietvertie vārdi *piešķirtā pensija* vārdiski atbilst likuma „Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 30.punktā iekļautajam tekstam, ka priekšlaicīgas pensionēšanās gadījumā līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai personai pensija tiek izmaksāta 50 procentu apmērā no *piešķirtās* vecuma pensijas.

Apgabaltiesa, pamatojot to, ka pieteicējas gadījumā atlīdzības apmērs ir salīdzināms ar vecuma pensijas pilno apmēru Ls 559,89, nevis izmaksāto priekšlaicīgās pensijas apmēru Ls 279,95, ir atsaukusies uz iepriekš minēto tiesību normu. Taču, Senāta ieskatā, apgabaltiesa likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devīto daļu nav tulkojusi pēc tiesību normas jēgas un likumdevēja mērķa, grozot šo tiesību normu.

[10] Pirmkārt, no likuma „Par valsts pensijām" regulējuma var secināt, ka vispirms tiek lemts par to, vai personai ir tiesības uz vecuma pensiju. Proti, tiek noskaidrots, vai pastāv likumā noteiktie priekšnoteikumi *pensijas piešķiršanai* – sasniegts atbilstošs vecums un uzkrāts nepieciešamais apdrošināšanas stāžs (likuma 11.pants). Atbilstoši likuma pārejas noteikumu 29.punktam (šobrīd arī likuma 11.panta ceturtajai daļai) persona, kuras apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem, divus gadus pirms pensionēšanās vecuma sasniegšanas var pieprasīt pensiju priekšlaicīgi. Tātad arī šādā gadījumā ir jālemj par pensijas – priekšlaicīgās pensijas – piešķiršanu.

Ja tiesības uz vecuma pensiju personai ir, tiek *aprēķināts* tās apmērs atbilstoši likuma 12.pantā ietvertajai formulai. Tā kā vecuma pensija tiek piešķirta uz mūžu, arī tad, ja persona izmanto likumā noteiktās tiesības pensionēties priekšlaicīgi, lemjot par priekšlaicīgās pensijas piešķiršanu, pensija tiek aprēķināta atbilstoši likuma „Par valsts pensijām" 12.pantā noteiktajai formulai, proti, tādā apmērā, kādā pensija tiks izmaksāta pēc pensionēšanās vecuma sasniegšanas uz turpmāko laiku, jeb pilnā apmērā.

Piešķirtā pensija sākotnēji aprēķinātajā apmērā laika gaitā var tikt arī pārrēķināta (piemēram, atbilstoši likuma 24.-26.pantam), to var neizmaksāt kādu laiku (piemēram, atbilstoši likuma pārejas noteikumu 31. un 51.punktam), vai tā var tikt izmaksāta nepilnā apmērā. Tā, kamēr pensionēšanās vecums nav sasniegts, likumdevējs noteicis, ka priekšlaicīgā pensija izmaksājama tikai 50 procentu apmērā no pilnās (aprēķinātās) pensijas.

No sociālo tiesību viedokļa sociālās apdrošināšanas izmaksas ir tās summas, kas personai *tiek izmaksātas*, lai aizstātu līdzšinējos darba ienākumus.

Tādējādi personai, kas priekšlaicīgi pensionējusies un nav vēl sasniegusi pensionēšanās vecumu, līdzšinējo *darba ienākumu aizstājējs ir izmaksātā* pilnās pensijas daļa. Konkrētajā gadījumā – 50 procenti no piešķirtās pilnās pensijas jeb Ls 279,95.

[11] Otrkārt, likumprojekta „Grozījumi likumā „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām"", kas paredzēja arī minētā likuma 20.panta devītās daļas izteikšanu jaunā redakcijā, anotācijā minēts šā likuma mērķis saskaņot valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumus ar ekonomiskās krīzes vajadzībām un iespējām. Šā mērķa sasniegšanai likumprojekts paredzēja optimizēt sociālās apdrošināšanas pakalpojumus, izslēdzot vienlaicīgu vairāku sociālās apdrošināšanas pakalpojumu *saņemšanu* (*sk.* *http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/7CD68BD88B14F7B3C22575C5002C47F2?OpenDocument*). Pieteicēja līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai nesaņēma vecuma pensiju pilnā apmērā Ls 559,89, bet gan pusi no tās – Ls 279,95.

Turklāt likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devītajā daļā likumdevējs nav uzsvēris, ka vērā ņemams piešķirtās pensijas *aprēķinātais pilnais* apmērs.

Tādējādi apgabaltiesa ir nepareizi tulkojusi likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devīto daļu un salīdzinājusi pieteicējai piešķirto atlīdzības summu ar aprēķināto pilno vecuma pensijas apmēru, nevis priekšlaicīgās vecuma pensijas apmēru, kas pieteicējai tika izmaksāts. Minētais ir pamats apgabaltiesas sprieduma atcelšanai.

[12] Satversmes tiesa ar 2010.gada 29.oktobra spriedumu lietā Nr.2010-17-01 likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20.panta devīto daļu atzinusi par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109.pantam. No Satversmes tiesas sprieduma izriet secinājums, ka ir leģitīmi noteikt regulējumu, kas novērš nepamatotu vairāku sociālās nodrošināšanas pakalpojumu piešķiršanu vienu un to pašu vajadzību apmierināšanai vai negūto darba ienākumu kompensēšanu vienlaicīgi par diviem sociālajiem riskiem (*sk. minētā sprieduma 10.2. un 13.1.punktu*).

Satversmes tiesa arī norādījusi, ka to personu, kuras līdz tiesiskā regulējuma maiņas brīdim – 2009.gada 30.jūnijam – jau saņēma gan vecuma pensiju, gan atlīdzību, tiesisko paļāvību aizsargā minētā likuma pārejas noteikumu 13.punkts, proti, ja abas izmaksas *bija jau piešķirtas* līdz tam, persona turpina tās saņemt lēmumā noteikto laiku. Taču attiecībā uz

tādām sociāli apdrošinātām personām, kuras vēl nav ieguvušas tiesības uz noteiktām izmaksām, jāņem vērā, ka sociālo iemaksu izdarīšana nedod tiesības paļauties uz konkrēta lieluma atlīdzību vai konkrētiem atlīdzības izmaksas nosacījumiem. Sociāli apdrošinātas personas statuss dod personai tiesības paļauties tikai uz to, ka valsts tai piešķirs sociālo nodrošinājumu atbilstoši tiesību normām, kas būs spēkā tajā laikā, kad personai attiecīgais nodrošinājums būs nepieciešams (*sk. Satversmes tiesas minētā sprieduma 12.1.punktu*).

Apdrošināšanas atlīdzība ir naudas izmaksa apdrošinātajai personai, ja ir iestājies apdrošināšanas gadījums un to piešķir no tiesību rašanās dienas. Savukārt apdrošināšanas gadījums darba negadījumu apdrošināšanā ir fakts par nelaimes gadījumu darbā, *ja rezultātā citstarp iestājies apdrošinātās personas daļējs vai pilnīgs darbspēju zaudējums* (likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 1.panta 2. un 3.punkts un 14.panta sestā daļa). Tādējādi secināms, ka tiesības uz apdrošināšanas atlīdzību personai rodas, kā to noteic arī minētā likuma 20.panta otrā daļa, ar dienu, kad tai noteikts darbspēju zaudējums.

Ievērojot minēto, nav pamatota pieteicējas atsaukšanās uz tiesiskās paļāvības principu un privātpersonu tiesību ievērošanas principu, jo laikā, kad pieteicējai radās tiesības uz atlīdzību, tiesību normas jau noteica ierobežojumus divu sociālo izmaksu vienlaicīgai saņemšanai.

Turklāt nepamatots ir pieteicējas viedoklis, ka atlīdzība viņai pienācās jau no nelaimes gadījuma darbā brīža. Atlīdzība atbilstoši likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 14. un 20.pantam ir viena no apdrošināšanas atlīdzības veidiem un tā ir paredzēta par *darbspēju zaudējumu*, ko noteic Valsts darba ekspertīzes ārstu komisija. Kā konstatējusi tiesa, darbspēju zaudējumu Valsts darba ekspertīzes ārstu komisija pieteicējai noteikusi no 2009.gada 27.novembra. Savukārt, ja nelaimes gadījuma rezultātā sākotnēji pieteicējai bija iestājusies pārejoša darbnespēja, viņai bija tiesības saņemt slimības pabalstu. Kā izriet no lietas materiāliem, pieteicēja vairākus mēnešus pēc nelaimes gadījuma ir saņēmusi slimības pabalstu pārejošas darbnespējas laikā.

[13] Nav nozīmes pieteicējas norādei uz to, ka no 2009.gada septembra līdz 2010.gada februārim viņa nesaņēma pensiju, bet gan bezdarbnieka pabalstu un ka likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 14.panta septītā daļa, kas ietver aizliegumu saņemt atlīdzību laikā, kad persona saņem bezdarbnieka pabalstu, stājās spēkā tikai no 2010.gada 1.janvāra.

Pieteicējai vecuma pensija piešķirta no 2009.gada 12.augusta, savukārt bezdarbnieka pabalsts no 2009.gada septembra. Līdz ar to pieteicējai vecuma pensijas izmaksa atbilstoši

likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 51.punktam pārtraukta uz laiku, kamēr pieteicēja saņem bezdarbnieka pabalstu. Atbilstoši minētajai tiesību normai abu izmaksu vienlaicīga saņemšana liegta no 2009.gada 1.janvāra. Tādējādi laikā, kad pieteicēja pieprasīja un viņai piešķīra atlīdzību, viņai bija piešķirta vecuma pensija, kuras izmaksa bija tikai pārtraukta, jo pieteicēja jau saņēma cita veida sociālo izmaksu, proti, bezdarbnieka pabalstu. Atlīdzības izmaksas atteikšana nav saistīta ar bezdarbnieka pabalsta saņemšanu, bet gan ar vecuma pensijas piešķiršanu. Līdz ar to uz šās lietas apstākļiem neattiecas likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 14.panta septītā daļa.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 2.punktu un 351.pantu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 29.maija spriedumu un lietu nosūtīt jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja senatore	*(paraksts)*	I.Skultāne
Senatore	*(paraksts)*	J.Briede
Senators	*(paraksts)*	J.Neimanis

NORAKSTS PAREIZS

Latvijas Republikas Augstākās tiesas

Senāta Administratīvo lietu departamenta

senatore I.Skultāne

Rīgā 2013.gada 11.janvārī